

**ДО СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ВЧЕНОЇ РАДИ Д 26.062.02
НАЦІОНАЛЬНОГО АВІАЦІЙНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора економічних наук, професора
Штангрета Андрія Михайловича
на дисертаційну роботу Полоус Ольги Вікторівни
«Методологічні основи логістичного управління інтелектуалізацією
людського капіталу підприємств»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.04 — економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)**

1. Актуальність теми та її зв'язок із науковими програмами.

В середині 50-х років минулого століття були оприлюднені перші публікації в яких вказувалися факти, що свідчили про все більш активне використання у виробництві інтелектуальних ресурсів. Якщо в умовах індустріального суспільства більшість робітників здійснювали фізичний вплив на предмет праці, то перехід до постіндустріального суспільства ознаменувався суттєвим зменшенням частки такої робочої сили на користь виконавців, які зайняті роботою із інформацією та генеруванням нових знань. Активний перехід до постіндустріального суспільства здійснюють лише окремі країни-лідери економічного розвитку, тим самим поглиблюючи технологічний розрив із країнами, які в подальшому розвиваються на засадах доіндустріального й індустріального суспільства.

Інтелектуалізація безпосередньо торкається усіх сфер суспільного життя, зокрема і фінансово-господарської діяльності підприємств. Активне застосування інформації й знань формує важливі конкурентні переваги, які безпосередньо пов'язані із більш раціональним використанням природніх ресурсів та можливістю задоволення поточних потреб споживачів із нанесенням мінімальної шкоди навколишньому середовищу. Поруч із позитивними змінами, мають місце й ряд моментів, які безпосередньо пов'язані із підприємницькими структурами, коли для підтримання необхідного для їх функціонування й розвитку рівня людського капіталу зростає потреба в приділенні уваги як інтелектуалізації, так і захисту через високий рівень плинності кадрів та менш ефективне використання у порівнянні із іноземними товаровиробниками. Зазначене повинно

*bx № 51.06/46
02.12.2021*

здійснюватися у відповідності до методологічних засад, які не можуть бути запозичені у вигляді іноземного досвіду, а повинні ґрунтуватися на фактичних умовах ведення бізнесу в певній країні. Зважаючи на зростання технологічного розриву, ці питання важливі й для українських підприємств в наслідок посилення глобалізаційних процесів.

Дисертаційне дослідження відповідає тематичній спрямованості наукових розробок у рамках науково-дослідних робіт Національного авіаційного університету («Управління сталим розвитком інтеграційних процесів підприємств повітряного транспорту в міжнародному просторі» (номер державної реєстрації 0118U004287, 2018–2020 рр.); «Розвиток теорії та методології інноваційних маркетингових технологій в глобальному цифровому просторі» (номер державної реєстрації 0121U113150, 2021–2023 рр.)) та Київського національного університету будівництва і архітектури («Проблеми генезису економіки інтелектуально-інноваційного капіталу» (номер держреєстрації 0120U000356)).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність та новизна. Наукові положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертації та виносяться на захист, є теоретично обґрунтованими й містять результати їх практичного використання. Їх виклад супроводжується критичним оглядом та посиланням дисертанта на результати наукових робіт вітчизняних та закордонних науковців за обраною темою, вдалими застосуванням загальнонаукових та спеціальних методів проведення досліджень, використанням сучасного методичного інструментарію та засобів обробки інформації.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджується використанням широкої інформаційної бази за темою дисертації, в т.ч. офіційних статистичних даних, нормативно-правових актів, які стосуються діяльності металургійних підприємств, монографій, численних наукових публікацій вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, інтернет-джерел.

Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

У **вступі** обґрунтовано актуальність дисертаційної роботи, сформульовано мету, завдання, предмет, об'єкт і методи дослідження, викладено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів,

окреслено особистий внесок здобувача, наведено дані про апробацію результатів дослідження і публікації.

У першому розділі **«Теоретичні основи формування інтелектуалізованого людського капіталу підприємств»** досліджено еволюцію сутності інтелектуалізації економічної діяльності в інтелектуально-інфраструктурному середовищі; генезис концептуальних поглядів щодо інтелектуалізації людського капіталу підприємства; розглянуто процеси, передумови та протиріччя формування інтелектуалізованого людського капіталу підприємства; сформовано теоретичні підходи до управління інтелектуалізацією людського капіталу як основи забезпечення економічної безпеки підприємства. (ст. 40-113).

У другому розділі **«Методологія наукового дослідження логістичного управління інтелектуалізацією людського капіталу підприємства»** розглянуто передумови застосування логістичної концепції в управлінні інтелектуалізацією людського капіталу підприємства; визначено принципи логістичного управління інтелектуалізацією людського капіталу підприємства; проаналізовано функціональні особливості системи логістичного управління інтелектуалізацією людського капіталу підприємства; запропоновано теоретико-методологічний підхід до аналізу ефективності логістичного управління інтелектуалізацією людського капіталу підприємства (ст. 114-185).

У третьому розділі **«Аналіз сучасних тенденцій та економічних проблем інтелектуалізації людського капіталу підприємств в Україні»** проаналізовано тенденції, закономірності та проблеми розвитку ринку інтелектуальних та інноваційних послуг в Україні; виконано системний аналіз впливу показників цифровізації економіки на інтелектуалізацію українських підприємств; продіагностовано рівень розвитку людського капіталу України як передумови інтелектуалізації та інноватизації українських підприємств; досліджено перспективи економічної імплементації гармонізованих міжнародних підходів до інтелектуалізації людського капіталу підприємств. (ст. 186-284).

У четвертому розділі **«Формування організаційно-економічного забезпечення інтелектуалізації людського капіталу підприємств»** розроблено концептуальний підхід до забезпечення інтелектуалізації людського капіталу підприємств; запропоновано теоретико-практичний підхід до діагностики економічної безпеки підприємств як передумови інтелектуалізації людського капіталу; запропоновано науково-методичний

підхід до оцінювання людського капіталу підприємства як індикатора можливого підвищення рівня його інтелектуалізації; виявлено можливості інтенсифікації інтелектуалізаційних змін людського капіталу на підставі структурно-функціонального аналізу показників діяльності підприємств (ст. 285-358).

У п'ятому розділі **«Концептуальні основи логістичного управління інтелектуалізацією людського капіталу підприємств в контексті забезпечення економічної безпеки»** запропоновано концепцію формування системи логістичного управління інтелектуалізацією людського капіталу підприємства; розроблено комплексний механізм логістичного управління інтелектуалізацією людського капіталу підприємства; сформовано підхід до реалізації контролінгу ефективності логістичного управління інтелектуалізацією людського капіталу підприємства; запропоновано модернізаційну візію діяльності підприємства на основі застосування логістичного управління інтелектуалізацією людського капіталу (ст. 359-423).

Наукові положення, висновки, пропозиції та рекомендації дисертаційного дослідження є достатньо обґрунтованими, що підтверджується використанням як вітчизняних, так і зарубіжних наукових праць, застосуванням таких підходів, методів і прийомів дослідження, як абстрактно-логічний, методи системного, теоретичного та ретроспективного аналізу, аналізу та синтезу, економічного та статистичного аналізу, систематики, кластеризації (із попереднім використанням принципу Парето), екстраполяції, графічний тощо.

Достовірність положень і методичних розробок дисертаційної роботи підтверджується їхньою апробацією на всеукраїнських, міжнародних науково-практичних та інтернет-конференціях, публікацією у фахових виданнях та впровадженням результатів дисертаційної роботи в діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, а також підприємств.

3. Наукова новизна одержаних результатів.

Наукова новизна представлених у дисертації результатів полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних і методологічних основ логістичного управління інтелектуалізацією людського капіталу підприємств, у розробленні науково-практичних рекомендацій прикладного спрямування в умовах трансформаційних змін. Новизна дисертаційного дослідження полягає, зокрема, у наступних конкретних результатах, отриманих особисто дисертантом:

уперше:

- сформовано методологічний підхід до управління інтелектуалізацією людського капіталу підприємства, який ґрунтується як на засадах еволюції сутності інтелектуалізації економічної діяльності в інтелектуально-інфраструктурному середовищі в межах сучасних вимог до економічної безпеки підприємства, що передбачають виділення та обґрунтування системоутворюючих безпекових факторів, що дозволяють досягати загальної мети функціонування підприємства через організацію єдності окремих системно-ресурсних елементів в процесі інтелектуалізації людського капіталу підприємства, так і на сформульованих методологічних положеннях формування інформаційно-безпекового простору;

- розроблено методологічні засади формування системи логістичного управління інтелектуалізацією людського капіталу підприємства, що передбачають застосування логістичної концепції при управлінні інтелектуалізацією людського капіталу, які запропоновано позиціонувати на перетині ключових наукових управлінських напрямків, що, в свою чергу, дозволяє досягати ефекту синергетичності, моделювання перенесення елементів теорій інтелектуалізаційних змін та логістичного управління в діяльність досліджених підприємств;

- сформовано концептуальний підхід до забезпечення інтелектуалізації людського капіталу підприємств, що ґрунтується на врахуванні визначених тенденцій, закономірностей та передумов розвитку ринку інтелектуальних та інноваційних послуг держави, та дає можливість прослідкувати цілеспрямованість, індивідуально-колективний характер інтелектуалізації людського капіталу підприємства;

- розроблено комплексний механізм логістичного управління інтелектуалізацією людського капіталу підприємства, який побудовано на основах консолідації процесів, передумов та протиріччя формування інтелектуалізованого людського капіталу підприємства, що підвищують рівень інтелектуалізації людського капіталу підприємства та дозволяють створювати передумови для відтворення інтелектуалізованого людського капіталу підприємства в єдиному інформаційно-безпековому просторі;

удосконалено:

- модель формування інтелектуалізованого людського капіталу підприємства, яка, на відміну від існуючих, включає поетапний алгоритм формування інтелектуалізованого людського капіталу підприємства, в якому передбачено змістовне наповнення визначених етапів його формування задля

генерування відповідних вигод (як матеріальних, так і нематеріальних) та задоволення потреб ключових інвесторів (індивідів, груп, підприємств, секторів економіки та держави в цілому) шляхом нарощення знань універсального характеру та специфічних знанневих ресурсів в межах підприємства;

- функціонально-структурну модель логістичного управління інтелектуалізацією людського капіталу підприємства, яка, на відміну від існуючих базується на людиноцентричному підході, що сприяє створенню умов для компетентнісно-професійного вдосконалення окремих робітників та груп працівників через направлений розвиток підприємства на базі іновінгу мотиваційного механізму компетентнісно-професійного розвитку людського капіталу підприємства задля здійснення трансформації мультифункціональних потокових процесів;

- теоретико-методологічний підхід до визначення ефективності логістичного управління інтелектуалізацією людського капіталу підприємства, який, на відміну від існуючих, сфокусований на розроблені заходів щодо ліквідації відхилень від обґрунтованих нормативних показників на основі використання ситуаційного підходу щодо розробки напрямів підвищення ефективності інтелектуалізації людського капіталу;

- науково-методичний підхід до оцінювання людського капіталу підприємства, архітектоніка якого, на відміну від існуючих підходів, спрямована на визначення взаємозв'язків процесів інтелектуалізації людського капіталу підприємств та рівня їх економічної безпеки, що забезпечує направлений розвиток підприємств через трансформацію стратегічних управлінських рішень щодо інтелектуалізації людського капіталу на основі інтерпретування інтегральних показників за запропонованими групами;

дістало подальшого розвитку:

- категоріальний базис в сфері інтелектуалізації людського капіталу підприємства через уточнення визначення інтелектуалізації як виду економічної діяльності та систему забезпечення логістичної взаємодії інтелектуальних елементів створення інноваційного продукту, яка, на відміну від існуючого теоретичного інструментарію, передбачає впровадження в науковий обіг таких понять як «інтелектуальний дохід», «інтелектуальний прибуток» та «інтелектуальна рента»;

- методологічні основи управління інтелектуалізацією людського капіталу підприємства, які відображають зміну вектору управлінських

впливів на організацію праці через модернізацію як організаційної поведінки, так і міжособистісних відносин в процесі історично-трансформаційних змін управлінської теорії із врахуванням генезису ролі та значення людського капіталу індивіда як суб'єкта та об'єкта управління підприємством;

- науково-практичний підхід до діагностики економічної безпеки підприємств в контексті забезпечення інтелектуалізації людського капіталу, який, сприяє ідентифікації загроз економічній безпеці підприємств та визначенню деструктивних факторів, які здійснюють негативний вплив на їх розвиток, що дозволило провести кластеризацію підприємств та за визначеними кластерами розробити заходи щодо вдосконалення управлінських впливів на матеріальні потоки задля оптимізації логістичного управління інтелектуалізацією людського капіталу;

- теоретико-практичний підхід до інтелектуалізації людського капіталу підприємств в період неоіндустріальних трансформацій, що складається з чотирьох стадій, які відображають послідовність розробки організаційно-економічних заходів для визначення управлінських дій щодо досягнення підприємствами відповідних конкурентних переваг на підставі визначення рівня фундаментальних та опортуністичних показників за кластерами досліджених підприємств через формування організаційного забезпечення створення центру компетенцій побудованого на підставі гармонізації міжнародних підходів до інтелектуалізації людського капіталу підприємств та направлено на активізацію виробничої, інтелектуальної, інноваційної діяльності та цифровізації виробничих процесів в інформаційно-безпековому просторі.

Основні положення дисертації, висновки та пропозиції, що наводяться як логічний підсумок проведеної автором роботи, є достатньо повними та обґрунтованими з високим ступенем наукової аргументації.

4. Практичне значення результатів дослідження.

Дисертаційна робота містить теоретико-методичні положення щодо логістичного управління інтелектуалізацією людського капіталу підприємств у сучасних турбулентних умовах функціонування під впливом ендогенних та екзогенних факторів, а практичні результати доведені до рівня пропозицій і методичних розробок та застосовуються в діяльності Департаменту спеціалізованої підготовки та кінологічного забезпечення Державної митної служби України (довідка №7.18- 1/7.18-01/14/147 від 03.03.2021), Департаменту промисловості та розвитку підприємництва Київської міської державної адміністрації (довідка №052-3048 від 29.04.2021), Державного

підприємства «Український інститут інтелектуальної власності» (УКРПАТЕНТ) (довідка №13.04.01/112 від 15.04.2021), ПАТ «Криворізький залізнорудний комбінат» (ПАТ «КРИВБАСЗАЛІЗРУДКОМ»), АТ «Сумський завод насосного та енергетичного машинобудування «Насосенергомаш» (довідка №32.1-37/0105071 від 28.07.2021).

5. Повнота викладення результатів дисертації в опублікованих працях.

Основні теоретичні положення, результати прикладних досліджень доповідалися, обговорювалися й одержали позитивну оцінку на 26 науково-практичних конференціях.

Положення наукової новизни, пропозиції та висновки дисертації опубліковано в 54 наукових працях загальним обсягом 21,07 ум. друк. арк., з яких автору належить 16,20 ум. друк. арк, зокрема: 8 статей у колективних монографіях; 15 статей у наукових фахових виданнях України, внесених до наукометричних баз даних; 2 статті у зарубіжних виданнях, внесених до наукометричних баз даних; 3 статті у зарубіжних виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз даних (Scopus/Web of Science); 26 публікацій тез доповідей у збірниках за матеріалами конференцій..

Автореферат дисертації Полоус Ольги Вікторівни у повній мірі відображає зміст, структуру, основні положення, висновки і рекомендації, які виносяться на захист, і є ідентичними результатам дисертаційної роботи. Кількість, обсяг і якість друкованих праць надають авторові право публічного захисту дисертації.

6. Відповідність дисертації встановленим вимогам.

У дисертаційній роботі Полоус Ольги Вікторівни досягнута мета, вирішені поставлені завдання, сформульовані та обґрунтовані наукові положення. Висновки та пропозиції є особистим надбанням її автора. Рівень проведених досліджень, викладених у дисертації, відповідає сучасним вимогам до науково-дослідних робіт, що виконуються в національних університетах України. Автореферат у повній мірі відображає зміст, структуру, основні результати, отримані у дисертаційній роботі.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо дисертаційної роботи.

Оцінюючи представлену дисертаційну роботу в цілому позитивно, слід відмітити дискусійні положення та висловити наступні зауваження.

1. У підрозділі 1.1 здобувач розглядає еволюцію сутності інтелектуалізації економічної діяльності в інтелектуально-інфраструктурному середовищі. Додаткового пояснення потребує

твердження, що «...інтелект по відношенню до окремого підприємства – це принципово нова якісна характеристика робочої сили...» (ст. 45). На нашу точку зору, доцільно було розглянути взаємозв'язок між інформацією, знаннями та інтелектом у розрізі доіндустріального, індустріального та постіндустріального суспільства, що дозволило б більш чітко окреслити сучасну орієнтацію на інтелектуалізацію соціально-економічних процесів.

2. У підрозділі 1.3 автор характеризує протиріччя, які супроводжують формування інтелектуалізованого людського капіталу підприємства. В загальному погоджуючись із представленими аргументами, вважаємо, що як основу доцільно було чітко визначити відмінності між «інформатизацією» та «інтелектуалізацією», а також додатково пояснити сформуване твердження, що «...інформатизація та інтелектуалізація суспільства має задовольняти поточні соціально-економічні потреби не за рахунок наступних поколінь...» (ст. 81) у контексті досягнення цілей сталого розвитку.

3. На рис. 2.5 (ст. 138) представлено теоретико-методичний підхід до іновінгу мотиваційного механізму компетентісно-професійного вдосконалення людського капіталу підприємства. Позитивно оцінюючи здійснений автором розгляд іновінгу персоналу у розрізі мотиваційних детермінантів персоналу та підприємства, вважаємо, що додаткового пояснення вимагають два аспекти: плинності кадрів за умови досягнення інтересів працівників щодо зростання їх інтелектуального потенціалу та відсутності можливості у підприємства адекватно використовувати та винагороджувати їх роботу; доцільність проведення широкомасштабної інтелектуалізації працівників без врахування їх функцій, тобто приналежності до створення інноваційного продукту.

4. В табл. 3.9 (ст. 225) автором подано результати розрахунку інтегрального показника цифрової конкурентоспроможності українських підприємств у 2018 році. Окремі моменти запропонованої розробки потребують уточнення, оскільки сучасний рівень цифровізації, зокрема і українських підприємств, не передбачає здійснення підприємницької діяльності без використання персональних комп'ютерів, хоча б для подання фінансової звітності, а веб-сайт та сторінка в соціальних мережах – базові інструменти цифрового маркетингу, який в умовах новітньої пандемії стає основним в просуванні товарів.

5. У підрозділі 3.3 подано результати розгляду рівня розвитку людського капіталу України як передумови інтелектуалізації та інноватизації українських підприємств. На нашу точку зору, сформувані визначення щодо

високих значень Глобального індексу конкурентоспроможності талантів (ст. 239-241) потрібно було доповнити аналізом інноваційної активності українських підприємств.

6. На ст. 245-247 здобувач обґрунтовує методика розрахунку індексу результативності формування людського капіталу університетською системою освіти України та визначає його фактичне значення у регіональному розрізі. Потребують додаткового пояснення отримані результати, виходячи з того, що найбільша кількість закладів вищої освіти, студентів та подальше місце їх роботи фактично припадає на Київ, Харків та Львів, коли за результатами розрахунків лідером є Херсонська область.

7. На ст. 289-295 автор розглядає основні підходи до трактування поняття «економічна безпека підприємства» шукаючи взаємозв'язок між економічною безпекою та інтелектуалізацією людського капіталу. На нашу точку зору, такий взаємозв'язок логічно було будувати із кадровою безпекою, яку інколи ще називають інтелектуально-кадровою безпекою, що забезпечило б зосередження уваги на проблематиці взаємодії між підприємством та претендентом на робоче місце, його інтелектуальним розвитком та кар'єрним зростанням, узгодженням інтересів та максимально довгої взаємодії на вигідних умовах.

8. На рис. 4.4 (ст. 301) представлено науково-практичний підхід до діагностики економічної безпеки підприємств в контексті забезпечення інтелектуалізації людського капіталу. На нашу точку зору, виділені групи показників доцільно було доповнити ще й тими, які безпосередньо пов'язані із зміною кількості, ефективності використання, рівнем кваліфікаційного рівня й вмотивованості персоналу.

Разом з тим, зроблені зауваження та висловлені дискусійні положення не перешкоджають позитивній оцінці дисертаційної роботи в цілому.

Окремі зауваження можна розглядати як побажання здобувачу щодо напрямів подальшого дослідження проблеми.

8. Загальний висновок.

Дисертаційна робота Полоус Ольги Вікторівни на тему «Методологічні основи логістичного управління інтелектуалізацією людського капіталу підприємств» є завершеною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати в галузі економічної науки, які в сукупності розв'язують актуальну науково-прикладну проблему, що полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних і науково-практичних основ логістичного управління інтелектуалізацією людського капіталу підприємств,

у розробці методичних, науково-практичних рекомендацій та концептуальних підходів до формування комплексного інструментарію для реалізації запланованих напрямів інтелектуалізації людського капіталу підприємств на основі логістичного управління в інформаційно-безпековому просторі.

Положення дисертаційної роботи містять наукову новизну, мають теоретичну та практичну цінність, достатній рівень обґрунтованості та достовірності, виконані з використанням сучасних методів наукового пізнання. Дисертація є самостійною і завершеною працею, яка свідчить про наукову зрілість її автора. Поставлена у дослідженні мета досягнута, основні завдання успішно вирішені. Запропоновані дисертантом результати та висновки дослідження мають науково-практичну цінність та можуть бути використані у науковій, управлінській і педагогічній діяльності.

Таким чином, дисертаційна робота Полоус Ольги Вікторівни на тему «Методологічні основи логістичного управління інтелектуалізацією людського капіталу підприємств», що представлена на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук, відповідає пп. 9, 10, 12 та 13 постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 «Порядку присудження наукових ступенів» (зі змінами), а її автор, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

завідувач кафедри фінансово-економічної безпеки, обліку та оподаткування

Української академії друкарства

Міністерства освіти і науки України (м. Львів),

доктор економічних наук, професор

 ШТАНГРЕТ А. М.

Підпис завідувача кафедри фінансово-економічної безпеки, обліку і оподаткування Української академії друкарства, д.е.н., проф. А.М. Штангрета засвідчую:

Вчений секретар

Української академії друкарства

к.т.н., доцент

 СЕЛЬМЕНСЬКА З. М.